

ЖАНРОВІ ПРІОРИТЕТИ МУЗИЧНОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ ВАСИЛЯ БАРВІНСЬКОГО

Роксолана Мисько-Пасічник

УДК 78.08+78.072 Барвінський

У статті здійснено спробу систематизувати музично-критичний доробок Василя Барвінського (1888–1963) за змістовими та формальними параметрами. Цінні документальні свідчення про музичне життя Галичини першої половини ХХ ст. (близько трьохсот публікацій) талановитого високоосвіченого музиканта і публіциста вперше вводяться в науковий обіг.

Ключові слова: музична критика, публіцистика, анонс, хроніка, рецензія, нарис.

In article is made an attempt to systematize a musical publicism of Vasyl Barvinskyj (1888–1963), covering about three hundred publications, on substantial and formal parametres.

Key words: the musical criticism, announcement, review, sketch.

Як розділ прикладного музикознавства, музична критика останнім часом привертає щораз більшу увагу музикознавців. На сторінках періодичних видань, наукових збірників і монографій активно обговорюються питання термінології, типології, дефініцій понять «музична періодика», «музична критика», «музична журналістика», досліджується історія становлення фахової музичної періодики, зокрема й на Галичині¹.

Упродовж останнього десятиліття вийшли друком спеціалізовані публікації українських композиторів і музикознавців, у тому числі С. Людкевича та В. Витвицького, ґрунтовно досліджується критична спадщина Б. Кудрика, З. Лиська, Р. Савицького. Однак музично-критична спадщина В. Барвінського, незважаючи на видання його окремих публіцистичних опусів², ще не стала предметом наукового вивчення й узагальнення.

Актуальність даної статті полягає в пріоритеті розгляду музичної публіцистики В. Барвінського як цілісного явища української музичної культури першої половини ХХ ст. Мета дослідження – систематизувати музично-критичний доробок В. Барвінського за змістовим і формальним критеріями.

Здобувши професійну музичну освіту у Львівській консерваторії в класі славетного

педагога-піаніста Вілема Курца, В. Барвінський удосконалював свою майстерність у Празькій консерваторії (1907–1914) як піаніст (клас професора І. Гольфельда) і композитор (клас професора В. Новака), а також навчався на філософському факультеті Празького університету (зокрема, слухав лекції З. Неєдли).

У 1915 р. В. Барвінський очолив Вищий музичний інститут ім. М. Лисенка у Львові. З того часу його творча та педагогічна діяльність була тісно пов'язана з цим містом. У 1915–1941 і 1944–1947 рр. він – директор Вищого музичного інституту (з 1939 р. – Львівська державна консерваторія) ім. М. Лисенка; в 1936–1939 рр. – голова Союзу українських професійних музик, у 1937–1939 рр. – член редколегії журналу «Українська музика», у 1939–1941 рр. – голова львівської організації «Спілка композиторів України». На початку 1948 р. В. Барвінського заарештували: він відбував покарання в одному з концтаборів Мордовської АРСР, де, окрім усього, організовував самодіяльні колективи, навчав музичної грамоти всіх бажуючих.

До Львова публіцист повернувся 1958 р. без права викладати в навчальних закладах. До останніх днів життя Василь Барвінський активно працював: відновлював по пам'яті свої знищені під час арешту твори, безкоштовно

консультував піаністів, брав участь у роботі Спілки композиторів. У 1964 р., вже після смерті, В. Барвінського реабілітували.

У багатогранному доробку В. Барвінського (1888–1963) – композитора, піаніста, педагога, музично-громадського діяча – музична критика, що складає близько 300 публікацій. Його огляди, рецензії, статті друкували в українських, польських і чеських газетах «Руслан», «Шляхи», «Громадська думка», «Діло», «Новий час», «Краківські вісті», «Львівські вісті», «Вільна Україна», а також у журналах «Назустріч», «Українська музика» та багатьох інших. У часовому вимірі ці публікації охоплюють майже півстоліття (1912–1945, 1958).

Публіцистика В. Барвінського – не лише фіксація подій музичного життя, а передусім відзеркалення власного бачення шляхів розвитку української музичної культури, бажання залишити нащадкам яскраві свідчення того, що навіть за важких умов національного поневолення українці досягали в музичній творчості та виконавстві високого рівня професіоналізму. Жоден успіх виконавця, жоден новий вартісний твір не пройшов повз увагу Барвінського-рецензента. Описуючи різноманітні події (від учнівського концерту до виступу знаменитих артистів), аналізуючи твори композиторів різного фахового рівня, автор щоразу добирав таку форму викладу, що найточніше, найоб'єктивніше розкривала обрану тему.

У цій своїй праці В. Барвінський був свідомим щодо відповідальності перед прийдешніми поколіннями українців. Проекція на перспективу, впевненість у тому, що його «справоздання» обов'язково стануть у пригоді майбутнім дослідникам музичного мистецтва, завжди присутні в його статтях.

Про складні проблеми тогочасної музичної критики на Галичині В. Барвінський писав ще у 1918 р.: «...писати строгу і річеву критику особливо у нас не є конче вдячною річчю. Є се одно з болючих місць, котре і у нас треба вилічити... Не вже-ж не научимся ми писати і критикувати з відкритим шоломом?! Про те все згадав я нарочно тому, – що коли хтось по часі схоче розсліджувати наше і так не багате культурне життя, то представить ся йому ще о много сумніший образ – чим він був в дійсности»³.

Відсутність періодичного фахового журналу (аж до 1937 р.) спонукала музикантів шу-

кати можливості висловлюватися на шпальтах щоденних популярних газет зрозумілою найширшому колу читачів мовою. У 1934 р. був заснований Союз Українських Професійних Музик, що мав на меті консолідувати творчі й виконавські сили, їхню моральну та матеріальну підтримку для вирішення важливих проблем музичного життя краю. Саме газетна періодика була тоді чи не єдиним надійним мостом між творцями музики та публікою. В. Барвінський добре розумів її значимість для досягнення порозуміння між різними представниками суспільства: «...годі заперечити, що великий вплив на формування загального світогляду широких кругів громадянства в якомусь питанні має і повинно мати писане слово, і то не тільки в спеціальних журналах, але і в часописах»⁴. Однак професійний рівень музичної публіцистики в тогочасній періодиці перебував на дуже низькому рівні. На думку В. Барвінського, відповідальність за це несли самі музиканти-дописувачі. «Справа з писаним словом про музику стоїть у нас чи не найпоганіше [...]. Ми до тепер не спромоглися на відповідне поставлення і урегулювання музичного реферату в наших щоденниках... Очевидно, що таке поставлення справи не причинюється до відповідного виховання і наставлення суспільности до нашого музичного життя, і причинюється тільки до затемнення того хаосу, в якому годі розібрати де кінчається безпросвітний дилетантизм, а де починається хоча б скромне мистецтво. Правда – вину такого стану річи треба приписати в значній частині самим музикам, які до тепер не зорганізувалися на зразок інших мистецьких організацій та тим самим не зуміли звернути увагу нашого громадянства – в першу чергу при помочі щоденної преси – на свою роботу в музичній ділянці і тим переконати її, що музика – це, хто знає, чи не найважливіша ділянка нашого національно-культурного життя»⁵.

Різноманітний, різновекторний доробок В. Барвінського вимагає систематизації за багатьма параметрами. Зважаючи на формат статті, обмежимо розгляд музичної публіцистики, визначивши її жанрово-змістовий і жанрово-формальний плани.

Основним об'єктом музичної критики публіциста є композиторська творчість, а також персоналії композиторів і виконавців. Тематика, якій віддавав перевагу В. Барвінський, обіймає:

- камерно-інструментальну музику;
- персоналії композиторів і виконавців;
- нові твори українських композиторів;
- музичні вистави;
- важливі події музичного життя.

Видатний майстер камерно-інструментальної музики, Василь Барвінський вважав, що саме вона має більші можливості для популяризації у світі композиторської творчості, оскільки не пов'язана зі словом. Тож і в своїй критичній діяльності він основну увагу зосереджував саме на концертах інструментальної музики, де звучали нові твори українських композиторів. У наведеному переліку тематики публіцистики В. Барвінського перші три теми щільно взаємопов'язані.

Організація суто музичних вечорів, сольних концертів була новим явищем у музичному житті Галичини, тому існувала об'єктивна потреба виховувати публіку, готувати її до сприйняття і нових форм концертування, і нових творів. В. Барвінський писав: «Завдання творців є творити рідне мистецтво і завданням виконавців є познайомлювати свою суспільність з тими творами. Та не улягає сумнівові, що на тому те взаїмовідношення музичного світу до громадянства не кінчиться, бо найважлишою умовою сприймання тих творів є відповідне підготування слухача, яке регулює позитивне чи негативне наставлення його до того чи іншого твору і його виконавців»⁶.

Талановитий піаніст-соліст, концертмейстер і педагог В. Барвінський значну увагу приділяв концертам фортепіанної музики. Окреслюючи свої публікації як «справоздання» (звіти), він насправді звертався до різних жанрів публіцистики: замітки, рецензії, нарису, творчого портрета. Концерти Любки Колесси, Володимири Божейко, Антона Рудницького, Галі Левицької не раз ставали об'єктом уваги рецензента. Кожен виконавець отримував яскраву індивідуальну характеристику, проте, незважаючи на доброзичливість і толерантне ставлення В. Барвінського до всіх виконавців, його симпатії до окремих персоналій виявлялися через поетизацію тексту, наближення його до художнього літературного стилю. Цими якостями позначені, зокрема, матеріали про піаністку Любку Колессу, сповнені алегорій, метафор і поетичних епітетів.

Поряд із рецензіями на концерти інструментальної музики в доробку В. Барвінського

є також чимало дописів про вокальне виконавство, а також творчі портрети співаків (Модеста Менцинського, Іванни Синенької-Іваницької, Одарки Бандрівської, Марії Сокіл, Михайла Голинського та ін.). Розглядаючи програми концертів, він насамперед звертав увагу на нові твори українських композиторів-сучасників. Попри те, що більшість рецензій публікувалася в щоденній пресі, В. Барвінський аналізував особливості композиторського письма, форми, фактури тощо, виходячи за межі газетної рецензії, наближуючи її до теоретичного дослідження.

З величезною повагою та пієтетом В. Барвінський ставився до свого старшого колеги – композитора С. Людкевича, який, за його визначенням, «започаткував нову епоху в українській музиці». Перу В. Барвінського належать не лише численні рецензії на концерти та нарис, присвячені творчості С. Людкевича, але й анонси, що повідомляли про важливі мистецькі події, пов'язані з постаттю видатного композитора.

На особливу увагу заслуговують персоналії композиторів Великої України, творчість яких завжди цікавила рецензента. В. Барвінський був особисто знайомий з Л. Ревуцьким, В. Косенком, П. Козицьким, високо оцінював їхню творчість і популяризував її на Галичині. В. Барвінський, чи не єдиний серед музичних оглядачів, хто надавав першорядного значення новаторству в музичних процесах, що виводили українську композиторську та виконавську творчість на європейський рівень.

Музикант із широким світоглядом, В. Барвінський не обмежувався висвітленням українського музичного життя. Його публіцистична спадщина містить також огляди, рецензії на актуальні музичні події європейських центрів музичної культури. Зокрема, на увагу заслуговують описи музичного життя Праги, творчі портрети композиторів Моріса Равеля, Бели Бартока, Йозефа Сука, Вітезслава Новака, Кароля Шимановського, рецензії на концерти західноєвропейської музики.

Важливе місце в музично-критичному доробку В. Барвінського посідають події музично-театрального життя Львова. Обираючи музичні вистави для рецензій, він завжди акцентував увагу на солістах-українцях, які здобули славу на європейських оперних сценах і не раз тиши-

ли львівських меломанів своєю майстерністю. Для кожної мистецької події В. Барвінський також ретельно добрав відповідну форму висловлення (анонс, огляд, рецензія, нарис тощо).

У 1930-х рр. на Галичині сформувалася плеяда молодих талановитих музикантів, які намагалися повернути музичне життя краю в професійне русло, усвідомлюючи, що період аматорства, дилетантизму надто затягнувся. Професіоналізація музичного життя призвела до конфлікту між молодшим поколінням музикантів-професіоналів і старшим поколінням музикантів-аматорів. У той час преса стала «полем бою» для опонентів. Завжди стриманий, толерантний в оцінках В. Барвінський був непримиренний у питаннях професіоналізму та історичної правди. Його полемічні статті цього періоду презентували читачам зовсім іншого Барвінського – запального, емоційного, гострого у висловлюваннях критика, який пристрасно відстоює свої принципи⁷. «Композиторська критика», притаманна музичній культурі ХІХ – початку ХХ ст. – окрема тема, що впотребує спеціального дослідження.

Діяльність В. Барвінського у сфері музикознавства та публіцистики відіграла важливу роль у становленні не лише фахової музичної критики на Галичині, але й історичного та теоретичного музикознавства. Саме В. Барвінський разом із С. Людкевичем заклали фундамент критеріїв оцінок явищ української музичної культури, значно посприяли вихованню естетичних смаків публіки.

Думки, погляди, оцінки В. Барвінського, висловлені в критичних замітках, оглядах і рецензіях, не лише розкривають перед сучасним читачем об'єктивну панораму музичного життя Галичини першої половини ХХ ст., але й порушують важливі питання музичної естетики, історії, психології. Його публіцистична діяльність була спрямована насамперед на піднесення професійного рівня музичного мистецтва Галичини. Попри те, що кожне покоління критиків має свій особливий погляд на одні й ті ж явища, оцінки В. Барвінського дотепер не втратили своєї авторитетності, цінності й актуальності.

¹ Детальніше про ці дослідження див. у працях: *Зинькевич О.* Від «історії-розповіді» до «історії-проблеми» // *Музично-історичні концепції у минулому і сучасності* / Упоряд.: *О. Зинькевич, В. Сивохіл.* – Л., 1997. – С. 74–80; *Місячник «Українська музика» (1937–1939)* / Упоряд.: *Р. Мисько-Пасічник, В. Пасічник.* – Л., 2003; *Осадця Н.* Музично-театральна та оперна критика на сторінках галицьких часописів ХІХ – початку ХХ ст. // *Національна книжкова та рукописна культура: історія, методологія, джерельна база: матер. міжнар. наук. конф. (Львів, 29–30 квітня 2009 р.)*. – Л., 2009. – С. 42–44; *Осадця О.* Періодика Галичини ХІХ – першої третини ХХ ст. як об'єкт музичного джерелознавства // Там само. – Л., 2009. – С. 35–37.

² *Барвінський В.* З музично-письменницької спадщини: Дослідження, публіцистика, листи / Упоряд. *В. Грабовський.* – Дрогобич, 2004.

³ *Його ж.* Концерт Софії Дністрянської // *Шляхи.* – 1918. – Січ.-черв. – С. 137–141.

⁴ *Його ж.* Декілька думок про наше музичне життя // *Новий час.* – 1933. – 16 квіт.

⁵ *Його ж.* Концерт Софії Дністрянської // *Шляхи.* – 1918. – Січ.-черв. – С. 137–141.

⁶ *Його ж.* Декілька думок... – 1933. – 16 квіт.

⁷ Див.: *Барвінський В.* В обороні доброго імені нашої музики // *Новий час.* – 1934. – 21–22 берез. (№ 63–64); *Його ж.* На музичні теми: Відповідь о. Сапрунові на його статті п. з. «Співоча культура» // *Діло.* – 1930. – 28 серп.; 2 верес.; 4 верес.

В статтє осуцествлена попытка систематизировать музыкально-критическое наследие Василия Барвинского (1888–1963), охватывающего около трехсот публикаций, по содержанию и формальным параметрам. Ценные документальные свидетельства о музыкальной жизни Галичины первой половины ХХ ст. талантливого высокообразованного музыканта, публициста, впервые вводятся в научный обиход.

Ключевые слова: музыкальная критика, публицистика, анонс, хроника, рецензия, очерк.